

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โลกปัจจุบันทิศทางการพัฒนาได้ปรับเปลี่ยนจากยุคอุตสาหกรรมไปสู่ยุคข้อมูลข่าวสาร (Information age) กล่าวคือ ข้อมูลข่าวสารเข้ามามีบทบาทต่อมนุษย์มากขึ้น โดยเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งต่อการตัดสินใจ ข้อมูลข่าวสารที่ดีจะช่วยให้ทราบถึงปัญหา ช่วยในการตัดสินใจเลือกวิธีแก้ปัญหา ตลอดจนช่วยในการตัดสินใจในกระบวนการบริหารจัดการ ทั้งในการวางแผนการจัดระบบงาน การอำนวยความสะดวก และการควบคุมกำกับการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นการใช้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องและเชื่อถือได้เพื่อการสนับสนุนการตัดสินใจ จึงเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารจัดการหรืออาจกล่าวได้ว่าหน่วยงานใดมีความพร้อมในเรื่องข้อมูลหน่วยงานนั้นจะประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายได้ดีกว่า

การพัฒนาเทคโนโลยีทางด้านข้อมูลข่าวสารในประเทศไทยนั้น ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมสารสนเทศขึ้นในปี พ.ศ. 2535 และประกาศในปี พ.ศ.2538 เป็นปีแห่งเทคโนโลยีสารสนเทศ (Thailand IT Year 1996) ด้วยความตระหนักถึงความสำคัญของการมีระบบข้อมูลข่าวสารสาธารณะที่ดี กระทรวงสาธารณสุขจึงได้กำหนดนโยบายการพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารสาธารณะขึ้น ตั้งแต่แผนพัฒนาสาธารณสุขฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 - 2524) ตลอดมาจนถึงฉบับปัจจุบัน อีกทั้งได้จัดทำแผนแม่บทสารสนเทศกระทรวงสาธารณสุขขึ้นเป็นฉบับแรกของหน่วยงานราชการระดับกระทรวงในประเทศไทย เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีในอนาคตและมีการพัฒนาการอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ในแผนพัฒนาสาธารณสุขฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) กระทรวงสาธารณสุขกำหนดนโยบายนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในหน่วยงานทุกระดับ โดยมีเป้าหมายให้การดูแลสุขภาพอนามัยของประชาชนไทยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้วิสัยทัศน์ที่ว่า “กระทรวงสาธารณสุขเป็นกระทรวงที่ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยและก้าวหน้า ในการดำเนินงานด้านสาธารณสุขอย่างเหมาะสม” (สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, 2540)

การพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารของโรงพยาบาลชุมชนนั้น กระทรวงสาธารณสุขโดยศูนย์คอมพิวเตอร์ สำนักงานนโยบายและแผนสาธารณสุข ได้แต่งตั้งคณะทำงานพัฒนาระบบงานคอมพิวเตอร์ในโรงพยาบาลชุมชนขึ้นเพื่อทำการวิเคราะห์ความต้องการข้อมูลหลักของ

โรงพยาบาลชุมชนและดำเนินการจัดทำโปรแกรมใช้งานระบบย่อยต่างๆ โดยในระยะเริ่มต้นทำการพัฒนาโปรแกรมสำหรับระบบบริการให้สามารถใช้งานได้ จนกระทั่งในปัจจุบันโรงพยาบาลชุมชนได้มีความพร้อมในการพัฒนางานด้านระบบข้อมูลข่าวสาร ทั้งในด้านบุคลากร วัสดุ-อุปกรณ์ และระบบงาน ที่จะเอื้อต่อการพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารเพื่อการบริหารจัดการในลำดับต่อไป

ระบบข้อมูลข่าวสารเพื่อการบริหารจัดการ ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ (เทพศักดิ์ นุญยรัตพันธุ์,2541) ได้แก่ ส่วนนำเข้า (Input) หมายถึง ข้อมูล ที่รวบรวมได้จากการปฏิบัติงาน กระบวนการ (Process) หมายถึง การนำข้อมูลที่รวบรวมไว้มาวิเคราะห์ผลลัพธ์ (Output) หมายถึง สารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการ และการป้อนกลับ (Feedback) ดังนั้นคุณภาพของสารสนเทศที่ได้จากระบบ ในแง่ของความถูกต้อง ทันเหตุการณ์ และตรงกับความต้องการของผู้บริหารหรือไม่ นั้น จึงขึ้นอยู่กับ การดำเนินการใน 4 องค์ประกอบ ดังนั้นการพัฒนา ระบบข้อมูลข่าวสารจึงสามารถทำได้ทั้งโดยการพัฒนารูปแบบนำเข้าซึ่งได้แก่ ข้อมูล โดยการกำหนดเกณฑ์ในการเลือกสรรข้อมูลที่มีประโยชน์ เพื่อที่จะเป็นตัวนำเข้าระบบ การพัฒนารูปแบบกระบวนการในการประมวลผลข้อมูลที่ จัดเก็บไว้โดยการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เช่น เครื่องคำนวณ เครื่องคอมพิวเตอร์ ช่วยในการประมวลผลข้อมูล เพื่อเพิ่มความเร็ว และแม่นยำแทนการคำนวณด้วยมือ เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ คือ สารสนเทศที่มีคุณภาพ สามารถนำไปใช้ในการตัดสินใจในการบริหารจัดการได้ นอกจากนี้การพัฒนาผลลัพธ์โดยการพัฒนารูปแบบรายงานที่ได้จากระบบ ให้มีความชัดเจน เข้าใจง่าย และการพัฒนาการป้อนกลับของผลลัพธ์ที่ได้รับเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงระบบข้อมูลข่าวสารที่มีประสิทธิภาพ

ระบบข้อมูลข่าวสารทางการแพทย์ของกระทรวงสาธารณสุขนั้นยังอยู่ในระยะเริ่มต้น และต้องการการพัฒนาขึ้นในลำดับต่อไป จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับระบบข้อมูลข่าวสารทางการแพทย์และข้อมูลข่าวสารสาธารณสุขของ นพรัตน์ เหลืองวิฑิตกุล และคณะ (2537), ทิพวรรณ ธนะรุ่ง (2539) , นงลักษณ์ อนันตवार (2539) , ทิพวรรณ ธนะรุ่ง (2539) , ประยงค์ ภักดีศรีวงศ์ และ พิศมัย โพธิพรรค (2540) มาหะมะนู ภูมิบุตร (2539) , ยงยุทธ ขจรธรรม (2540) รวิพันธ์ ศิริกนกวิไล และทวีเกียรติ บุญยไพศาลเจริญ (2540) พบข้อสังเกตที่น่าจะนำมาทำการศึกษาเพื่อการพัฒนา กล่าวคือ มีการจัดเก็บข้อมูลจำนวนมากโดยมีวัตถุประสงค์ไม่เด่นชัด มีแบบรายงานจำนวนมาก มีความซ้ำซ้อนของแบบรายงาน ทั้งยังขาดการให้นิยามที่ชัดเจน ทำให้ผู้เก็บข้อมูลมีความเข้าใจไม่ตรงกัน ในขั้นตอนการประมวลผล และวิเคราะห์ข้อมูลมีความล่าช้า ไม่ทันการณ์ ทำให้ข้อมูลข่าวสารที่ได้ไม่ตรงกับความต้องการ และไม่ทันต่อการใช้ ซึ่งเหตุดังกล่าวจะส่งผลให้การตัดสินใจของผู้บริหารขาดความเที่ยงตรง แม่นยำ อีกทั้งต้อง

เสียเวลาลังเลใจก่อนตัดสินใจ ซึ่งความล่าช้าในการเข้าถึงข้อมูลมีผลต่อการตัดสินใจ ตลอดจน ประสิทธิภาพ ประสิทธิผลของ การบริหารจัดการทางการแพทย์

กลุ่มงานการพยาบาลในโรงพยาบาลชุมชน เป็นหน่วยงานที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโรงพยาบาล มีหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาลเป็นผู้บริหารจัดการภายในกลุ่มงาน โดยขึ้นตรงต่อผู้อำนวยการโรงพยาบาล หัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาลมีหน้าที่รับผิดชอบในการวางแผนปฏิบัติงานด้านบริหาร บริการ วิชาการ และพัฒนาบุคลากร การจัดระบบงานโดยการมอบหมายงานให้สอดคล้องกับความรู้ความสามารถ การอำนวยความสะดวกปฏิบัติงานและบังคับบัญชาเจ้าหน้าที่ในกลุ่มงานการพยาบาล การควบคุมกำกับ การนิเทศและประเมินผลการจัดบริการใน ความรับผิดชอบ การฝึกอบรม นักศึกษา และการเผยแพร่ความรู้ด้านสาธารณสุขให้กับประชาชนในเขตรับผิดชอบ (สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข,2533) ข้อมูลข่าวสารจึงมีความสำคัญต่อผู้บริหารการพยาบาลเป็นอย่างมากในการตัดสินใจวางแผนงาน เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างบุคลากรและเป้าหมายของหน่วยงาน การจัดระบบงานให้เอื้ออำนวยต่อการนำทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ตลอดจนการอำนวยความสะดวก และการควบคุมกำกับ การปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

เพื่อให้การจัดเก็บข้อมูลเพื่อการบริหารจัดการทางการแพทย์ประกอบด้วย ข้อมูลที่ครบถ้วน มีคุณค่า ลดความซ้ำซ้อนและเป็นแบบแผนเดียวกัน ในประเทศสหรัฐอเมริกาและแคนาดา จึงได้มีการกำหนดชุดข้อมูลพื้นฐานทางการแพทย์ (Nursing Minimal Data Set : NMDS) ขึ้นเพื่อใช้เป็นมาตรฐานในการจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของพยาบาล ทั้งการปฏิบัติการพยาบาล การบริหารจัดการทางการแพทย์ การศึกษาพยาบาล และการวิจัยทางการแพทย์ (เกียรติศรี สัมภาษณ์, 2540; วงจันทร์ เพชรพิเชษฐเชียร, 2540; Werley, 1988 cited in Ball, 1988) โดยการสร้างชุดข้อมูลพื้นฐานเพื่อการบริหารจัดการทางการแพทย์นั้น ทำโดยใช้กลุ่มโฟกัสที่ประกอบด้วยผู้ชำนาญการด้านการบริหารทางการแพทย์ในการรวบรวมรายการข้อมูล นำไปทดสอบด้วยวิธีเดลฟาย จากนั้นนำรายการข้อมูลที่ได้ไปทำการสำรวจ แล้วจึงจัดการสัมมนาเพื่อหาข้อสรุปเป็นครั้งสุดท้าย เพื่อให้ได้ชุดข้อมูลพื้นฐานเพื่อการบริหารจัดการทางการแพทย์ที่สามารถใช้ได้ครอบคลุมในทุกสถานการณ์

ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดในการพัฒนาชุดข้อมูลพื้นฐานทางการแพทย์ดังกล่าว มาทำการศึกษาเพื่อวิเคราะห์และประเมินชุดข้อมูลพื้นฐานเพื่อการบริหารจัดการทางการแพทย์ (Nursing Management Minimal Data Set) สำหรับโรงพยาบาลชุมชน โดยใช้เทคนิคการ

วิจัยแบบเดลฟาย ในการรวบรวมความคิดเห็นที่เป็นอันตงามติของผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการพยาบาล ด้านการบริหารโรงพยาบาล และด้านสารสนเทศทางการพยาบาล เพื่อให้ได้ชุดข้อมูลพื้นฐานที่ตอบสนององความต้องการของผู้บริหารทั้งในระดับต้น และกลาง ได้แก่การบริหารงานในกุ่มงำนการพยาบาล และ ผู้บริหารระดับสูง ในระดับการบริหารโรงพยาบาล ตรงตามความต้องการ อีกทั้งยังสามารถนำไปใช้สนับสนุนการตัดสินใจในการบริหารจัดการทั้งในการวางแผนการจัดระบบงาน การอำนวยการ และการควบคุมกำกับงำนอย่างมีประสิทธิภาพ

ปัญหาการวิจัย

ชุดข้อมูลพื้นฐานเพื่อกำบริหารจัดการทางการพยาบาล สำหรับโรงพยาบาลชุมชนควรประกอบด้วยรายการข้อมูลอะไรบ้าง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ชุดข้อมูลพื้นฐานเพื่อกำบริหารจัดการทางการพยาบาล สำหรับโรงพยาบาลชุมชน
2. เพื่อประเมินชุดข้อมูลพื้นฐานเพื่อกำบริหารจัดการทางการพยาบาล สำหรับโรงพยาบาลชุมชน

ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยนี้มีขอบเขตการศึกษาดังนี้

1. ประชากรที่ให้ข้อมูล คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารจัดการทางการพยาบาล ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารโรงพยาบาล และผู้เชี่ยวชาญด้านสารสนเทศทางการพยาบาล
2. เทคนิคที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ ใช้เทคนิคการวิจัยแบบเดลฟาย
3. ตัวแปรที่ศึกษา คือ รายการข้อมูลพื้นฐานเพื่อกำบริหารจัดการทางการพยาบาล สำหรับโรงพยาบาลชุมชน

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ชุดข้อมูลพื้นฐาน (Minimal Data Set) หมายถึง รายการข้อมูลที่จำเป็น ระดับมากถึงมากที่สุด ภายใต้คำนิยามและการจัดหมวดหมู่อย่างมีระบบ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใช้เฉพาะด้าน

ชุดข้อมูลพื้นฐานเพื่อการบริหารจัดการทางการพยาบาล (Nursing Management Minimal Data Set) หมายถึง รายการข้อมูลที่จำเป็น จำแนกตามหมวดหมู่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในกระบวนการวางแผน การจัดระบบงาน การอำนวยความสะดวก และการควบคุม กำกับ การภายในกลุ่มงานการพยาบาล โรงพยาบาลชุมชน ซึ่งครอบคลุมการบริหารงานด้านบุคลากร วัสดุ และงบประมาณ

รายการข้อมูล หมายถึง ข้อเท็จจริง หรือข้อมูลดิบ ย่อยที่สุด ที่ยังไม่ได้ผ่านกระบวนการประมวลผลใด ๆ ต่างจากสารสนเทศซึ่งได้จากการประมวลผลข้อเท็จจริง หรือข้อมูล

โรงพยาบาลชุมชน หมายถึง โรงพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุขที่ตั้งอยู่ตามอำเภอหรือกิ่งอำเภอทั่วประเทศ มีขนาดตั้งแต่ 10 - 150 เตียง ให้บริการสุขภาพใน 4 มิติ คือ ส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค รักษาพยาบาล และฟื้นฟูสมรรถภาพตลอด 24 ชั่วโมง โดยบุคลากรทางการแพทย์ พยาบาล และเจ้าหน้าที่อื่น ๆ สนองนโยบายการสาธารณสุขแห่งชาติ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. รายการข้อมูลในชุดข้อมูลพื้นฐานเพื่อการบริหารจัดการทางการพยาบาลสามารถพัฒนาไปสู่การสร้างฐานข้อมูลสำหรับระบบคอมพิวเตอร์ในลำดับต่อไป
2. เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการในองค์กรพยาบาล อันจะส่งผลต่อการพัฒนาวิชาชีพ และการพัฒนาคุณภาพบริการพยาบาลสู่ประชาชน